

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՐԵՎԵԼԱԳԵՏՆԵՐԻ
VII ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

ՋԵԿՈՒՅՈՒՄՆԵՐԻ ԹԵՋԵՐ

Աղվերան, ՀՍՍՀ ԳԱ Սիմպոզիումների տուն
Մայիսի 21—23, 1981 թ.

VII НАУЧНАЯ СЕССИЯ
МОЛОДЫХ ВОСТОКОВЕДОВ

(ТЕЗИСЫ ДОКЛАДОВ)

Агверан, Дом симпозиумов АН АрмССР

21—23 мая 1981 г.

A 66610

Ա.Տ. ԱԲԱՅԱՆ

3

,,ՄԱՄ ԵՎ ԶԻՆ,, ՎԻՊԵՐՅԻ ՊԱՏԱԿԱՆ ՊՈԵՏԻԿԱՅԻ
ՄԻ ԲԱՆԻ ԽՆԴԻՐԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Մենք փորձ ենք արել լուսաբանելու , ,Մամ և Զին , , ժողովրդա-
կան ստեղծագործության պատմական պոետիկայի որոշ խնդիրներ : Գրա-
կան այս ստեղծագործության ուսումնասիրության պատմության մեջ ա-
ռաջին անգամ նպատակ ենք դրել արժարժեքներու նրա զառապարհ-
համաստիկ հիմքը : Վերջինիս էության բացահայտումը հնարավորության տվեց
ստեղծագործության բովանդակության մեջ առանձնացնել , , հնավանդ
շերտը , , : Հարկ է ընդգծել , որ բանահյուսության արդի տեսության
մեջ ժողովրդական ստեղծագործության ներքի բովանդակության նույն , , որ-
որոշակի դիցաբանական նյութի առանձնացումը , , և այդ նյութի դիտար-
կումը որպես , , բանալի , , , այդ ստեղծագործության ներքի համապատաս-
խան առանձնահատկությունները վեր հանելու գործում դիմում է որ-
պես պատմական պոետիկայի կարևոր խնդիրներից մեկը :

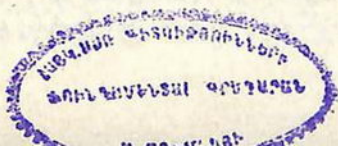
Գաղափարա-թեմատիկ հիմքի առանձնահատկություններին բացահայ-
տումը մեզ հանգեցրին դիցաբանական բովանդակության և համապատաս-
խանաբար ստեղծագործության , , բնահիմքի , , մեջ հետևյալ որակային ,
ստադիալ , , զառապարհաբարձեցողական կազմության ներքի առանձնացմանը :
ա/ Երեք , , հրեշտակ փուլերի , , , դիցաբանական ավանդությանը ,
որը և կազմում է ժողովրդական իդեալի էությանը ստեղծագործության
հիմքում :

բ/ , , բրդե ռավանի , , , առապելական կերպարը , , որը մարմնավորում
է ժողովրդական իդեալի թեմատիկ յուրացումը :

գ/ Մամի նախնի-հերոսների հեթաթալի կերպարների ամբողջու-
թյունը , , որոնք մարմնավորում են ժողովրդական իդեալի զառապարհ-
թեմատիկ զարգացումը :

Հիշյալ որակային կազմության ներքի ներքին փոխադարձությունների
զննման հիման վրա հնարավոր դարձավ որոշել վիպերգի պատմական եվո-
լյուցիայի հետևյալ փուլերը՝ արևոսիկ , խրապատական , դասական :
Վերջինս համապատասխանում է ստեղծագործության դասական մշակմանը :

Նշված հիմնական խնդիրների , , ինչպես նաև դրանց հետ կապված
բազմաթիվ Օրինաչափությունների վեր հանումն ու լուսնումը կարող
են լույս սփռել ստեղծագործության հետագա ուսումնասիրության
վրա :

Ժ.Մ. ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԿԱՅՈՐՈՒԹՅԱՆ ԸԵՐԿՈՒԺՈՒՄՆԵՐԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԵՎ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԵՎՈՐՊԱԿԱՆ ԵՐԿՐԵՐ 17-րդ դարի ԵՐ-
ՈՐՐԻ ՔՍՊՈՐԴԻՆ /ԸՍՏ ԵՐԵՄԻԱ ՔՅՈՍՈՒՐՅԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ԵՐԿԵՐԻ/

1. 17-րդ դարի պատմագիր Երեմիա Քյոմուրճյանի ուղղակի Օսմանյան կայսրության պատմությանը նվիրված պատմական երկերը հետաքրքրուելու են ներկայացնում նաև թուրք-հունգարական, վալախական, ալստրիական, ուկրաինական և լեհական փոխհարաբերությունների պատմության համար:

2. 1657 թ. Վալախիայի և Մոլդավիայի վոյեվոդների Օգնական ու ժերով, Շվեդիայի դաշնակցած, Տրանսիլվանիայի իշխան Ռակոցի Զ-րդը նոր սահմաններով հունգարական թագավորությունը վերածնելու մտադրուելով ներխուժում է լեհաստան: Օսմանյան կայսրությանը Օգտագործում է լեհաստանի խնդրանքը՝ զսպելու վասալ վոյեվոդներին, և 1658-1660 թվականներին ռազմական զորքով թալանում Տրանսիլվանիայում, իրագործելով Տրանսիլվանիայի նկատմամբ իր զավթողական նպատակները, ուր, ինչպես վկայում է Շ. Քյոմուրճյանը, թուրքերը, ,սուր եղեակի վերայ Մաճարաց անխաղաղար կոտորեցին զնոսա և գերի վարեցին զբնակիչս՝ գաւառիւ... , արարին աւար և կոտորած: Եւ ասացին ի /20/ բերդ առեալ ի նոցանէ, ,:

3. 1658 թ. իշխանության կռիված Վալախիայի վոյեվոդ Ռադու Լ Միխալ Միհենն, ի հեռուկ թուրքերի, շարունակում է գինակցել Տրանսիլվանիային՝ փայտակարելով ազատական տրամադրություններ: Նա աշխատում էր իրականացնել մի ժրգիր, որը հաջողություն էր խոստանում վալախական, մոլդավական և Տրանսիլվանիայի դաշնակցությանը կայսրության դեմ՝ հարձակողական պատերազմում:

4. Օսմանյան կայսրության դեմ Տրանսիլվանիային հովանավորելու Սկստրիայի վարած քաղաքականության հետևանքով Տրանսիլվանիայի հարցը վերածում է ալստրո-թուրքական պատերազմի /1662-1664 թթ./: 1664 թ. Օգոստոսի 1-ին /իսկիսը գետի ափին ալստրո-հունգարական բանակի հաղթանակը ստիպում է թուրքերին առաջիմ հրաժարվել Վիեննա առաջանալու ժրագրից:

5. Օսմանյան կայսրությանը, Օգտվելով Ուկրաինայում լեհաստանի ու Ռուսաստանի հակամարտություններից, Սձափնյա Ուկրաինայի հետման Պետրոս Դորոշենկոյի /1665-1676 թթ./ հակառուսական և հակալեհական դիրքորոշումից, Եվրոպայում երկու խաղաղությունների՝

Դանիշմենդյան ամիրայություն հաշվին, վերանվաճել Կիլիկիան, իսկ Հյուսիսային Ասորիքի խաչակրաց իշխանություններին պարտադրել կայսրության գերկայությունը:

Խաչակրաց արշավանքների սկզբին Ալեքս Այբ ստիպեց արևմտյան ասպետներին ճանաչել Բյուզանդիայի գերակայությունը, իսկ 1108թ. Բոհմունը Անտիոքացու հետ կնքած պայմանագրով Անտիոքի դքսու-
թյունը և հնում Բյուզանդիային պատկանող, չբռնված, տարածքները, որոնց տիրում էին կամ երբևէ կզբաղեին խաչակիրները, պետք է վե-
րադարձվեին կայսրությանը: Սակայն, փաստորեն, պայմանագիրը մնաց
չիրականացված: Ժի դարի 30-40-ական թվականներին Հովհաննես Կոմ-
նենոսը փորձում է իրականացնել Ալեքս Ա-ի ժողովրդը: Ուղղակիան
երկար պատրաստություններին հետո բյուզանդական բանակը զբաղում
է Կիլիկիան և հասնում մինչև Հալեպի ամիրայության սահմանները:
1136-1138 թթ. ռազմարշավի ընթացքում կարծես թե իրականացվեց կայ-
սրության արևելյան ֆեոդալականության առջև ծառացած խնդիրը՝ զբաղ-
վեց Կիլիկիան, իսկ Անտիոքի և Տրիպոլիի դուքսերը կայսրության
ստորակներ հռչակվեցին:

Այդ տարածքում Բյուզանդիայի հաջողություններին գործում մեծ
նշանակություն են բերում Հովհաննես Կոմենենոսի հանդուրժողական քաղա-
քականությունը հայկական տարրի և նրա եկեղեցու նկատմամբ: Այդու-
հանդերձ, Անտիոքի իշխանության նկատմամբ իր հավակնությունները
իրականացնելու ճանապարհին միակ լուրջ խոչընդոտը Կիլիկիայի Ռու-
բինյան իշխանությունն էր: Հովհաննես Բ-ը Ռուբինյան իշխանական
տան դեմ կարողացավ ստեղծել հայ իշխանների խթանություն: Վեր-
ջիններին Օգնությունը համեմատաբար հեշտ եղավ Ռուբինյան իշխանու-
թյան ժառանգավոր վերացումը և այդ ընտանիքի անդամների գերեզ-
մումը Կոստանդնուպոլիս: Սակայն այս նվաճումները հաստատուն չէին.
բյուզանդական կայսրը հազիվ էր դուրս եկել Կիլիկիայից, երբ այդ
երկրամաս մտան սելջուկ թուրքերը: Հովհաննես Կոմենենոսը ստիպված
էր երկիրը անգամ ներխուժել Կիլիկիա և Անտիոք: Թեև 1142-1143
թթ. արշավանքը այլևս նախորդի հաջողությունը չունեցավ, այնուա-
մենայնիվ՝ կայսրը կարողացավ կրկին վերանվաճել Կիլիկիան և այն-
տեղ բյուզանդական գերիշխանական վարչական միավոր ստեղծել՝ դուքսի
գլխավորությամբ, որը ուներ սահմանափակ իշխանություն և գոյատե-
վում էր միայն այն պատճառով, որ հայկական մասեր իշխանություննե-
րը Ռուբինյան ազնվականական ընտանիքի դեմ մղած պայքարում կարիք
ունեին արտաքին ուժերի միջամտության:

Մ.Տ. ԲՈՂՈՂՅԱՆ

19-րդ դարի 30-ական թվականներին ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՄՈՐԻ-
ԹԵԱՆ ԿԱՄԱՎԱՐՈՂ ԵՐԱՅԱՆԵՆԻՈՒՄ ԵՄՅՐ ՍՈՒՆ ՊԱՅԱՐԸ
ՀԱՆՈՒՆ ԲԱՐԵՆՈՐԳՈՒՄՆԵՐԻ

19-րդ դարի 30-ական թթ. Օսմանյան կայսրության կառավարող շրջանները վարում էին կենտրոնական իշխանության հզորացման ֆաշա-
ֆակտուսթյուն: Բոլոր պետական գործիչները կիսում էին այն կարծի-
քը, որ կայսրությանը խոր ֆաշաֆակտ և տնտեսական ճգնաժամից
դուրս բերելու համար անհրաժեշտ է անցկացնել արմատական բարենորո-
գումներ: Սակայն դրանց եռթյալն և բովանդակության շուրջ միասնա-
կան մոտեցում չկար: Դա հանգեցրեց այն բանին, որ իշխող զսպակար-
գի ներսում առաջացան մի շարք խմբավորումներ:

Պերսեկ փաշայի կողմից գլխավորվող չափավոր բարեփոխություն-
ների կողմնակիցները զսնում էին, որ կայսրությանը կարելի է պահ-
պանել ոչ թե եվրոպական ինստիտուտների ներմուծումով, այլ ժողո-
վրդին լուսավորելով, բազմակողմանիորեն զարգացած կադրերի պատ-
րաստումով, գիտության զարգացումով և այլն:

Ըստ պահպանողական թևի ներկայացուցիչների՝ բարենորոգումնե-
րը պետք է տարածվեին միայն բանակի վրա: Մնացած հարցերում նրանց
հայացքները պահպանողական բնույթ էին կրում: Երբ 30-ական թթ.
երկրորդ կեսերին բարեփոխությունները սկսեցին տարածվել նաև պե-
տական և վարչական կազմակերպությաններին վրա, այս թևի ներկայա-
ցուցիչները դարձան բացահայտ հետադիմականներ:

Մյուսառաքան Ռեշիտ փաշայի գլխավորած ռեֆորմների կողմնակիցնե-
րի խումբը զսնում էր, որ կայսրությանը կործանումից կարելի է
փրկել միայն իրենց դարն ապրած ֆեոդալական ինստիտուտների վերա-
ցումով: Օսմանյան կայսրությանը պետք է մեր ֆեոդալական միապե-
տության, բայց պետք է մոցվեին որոշ բուրժուական սկզբունքներ,
ինչպիսիք են կյանքի, պատվի և գույքի անձեռնմխելիությունը, ժ-
րենքի առաջ բոլոր հպատակների իրավահավասարությունը և այլն:

30-ական թթ. սկզբներին Սերասկեր Խյուսրև փաշայի և դիվանի
ֆարուդարության նախագահ Ալիֆ բեյի կողմից գլխավորվող հետադի-
մականների դիրքերը բավական ուժեղ էին, և նրանց հաղովեց վերաց-
նել իրենց հակառակորդներին: Սակայն 30-ական թթ. կեսերին, երբ
բարեփոխությունների կողմնակիցները գլուխն անցավ արտաքին գոր-

« երի մի նիստը ինքիս փաշան, ու ժերի հարաբերակցությունը փոխվեց
 50 քուտ վերջիններին: Համառ պայթարում նրանք հաղթածացին պահ—
 պանդակներին երի դիմադրությունը և սկսեցին կենսագործել բարեփո—
 խությունները՝ ճրագիրը:

Հարկ է նշել, որ երբ խոսքը վերաբերում էր երկրի ապագա
 պետական կառուցվածքին, ռեֆորմատորները ցուցաբերում էին անհե—
 տեղականություն: Նրանք Օժանդակում էին մասնավոր սեփականատի—
 րական հարաբերություններին զարգացմանը և ժառանգական ֆեոդալական
 ինստիտուտներին վերացմանը, բայց այնուամենայնիվ՝ հանդես էին գա—
 լիս միապետության պահպանման և հզորացման Օգտին: Դրանով է բացա—
 տըրվում նրանց կողմից մշակված բարեփոխումների ճրագրի մակերեսայն—
 նությունն ու սահմանափակությունը:

Ս. Կ. ԳԵՂԱՄԱՆ

ԲՈՒՐՔԻԱՅԻ ԱՋԿԱՅԻՆ ԲՈՒՐՔԻԱՅԻՆ ԱՍՏԵՎՈՒԹՅՈՒՆԸ
 ԵՐԿՐԻ 1947 թ. ՏԵՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՄԿԱՍՍԱՆ ԿԼԱՆԻ ՄԵՎԵՐՆԵ
 ՈՒ ԻՐԱՎՈՐՈՍՄԱՆԸ

1. Թուրքիայի տնտեսության զարգացման ցածր մակարդակը հաճախ
 ստիպում էր երկրի աղքատին բուրժուազիային լրջորեն խորհել այդ
 խնդրի լուծման շուրջը: Տնտեսական զարգացման պլաններին մշակման
 ժամանակ հանդես եկող հիմնական խոչընդոտը ֆինանսական խնդիրն էր:
 Կառավարող շրջանները մտադիր էին այն հաղթահարել արտասահմանից
 ստացվող վարկերի միջոցով, սակայն թուրքական իշխանության ներքին
 փայփայած երազանքները չիրականացան, ուստի նրանք ստիպված եղան
 գոնե կիսով չափ հույսը դնել ֆինանսավորման իրենց ներքին աղ—
 բյուրներին վրա:

2. 1947 թ. նոյեմբերի 5-ին պատրաստվում է երկրի տնտեսական
 զարգացման հերթական պլանը: Նշված նպատակներին իրականացման համար
 նախատեսված էին կապիտալ ներդրումներ 3,7 մլրդ․ լիրայի չափով,
 որի 50 % —ը պետք է կազմեին արտաքին աղբյուրները, իսկ մյուս
 50 % —ը՝ ներքին: Պլանի իրականացման համար հաստատվել էր հըն—
 ղամառ ժամանակաշրջան՝ 1948—1952 թթ.

3. Հիշյալ պլանը բաղկացած էր 8 բաժնից, որտեղ երկրի գյուղ—

դատնետեսության զարգացման համար հատկացվել էր պլանի ամբողջ կապի-
տալ ներդրումների 94,4 % -ը:

4. Թուրքական իշխանությունները այդ պլանի մշակման ժամանակ
թույլ էին տվել մի շարք սխալներ. պետական սեկտորի զարգացման
փոխարեն նրանք զերադասել էին զարգացնել մասնավոր սեկտորը, ներ-
քին տաբուրների Օգտագործման փոխարեն՝ հույսը դրել Օտարներկայա-
վարկների վրա, արդյունաբերության զարգացման փոխարեն՝ զերապատվու-
թյունը տվել գյուղատնտեսության զարգացմանը և այլն: Այս բոլորի
հետևանքով 1948-1952 թթ. Թուրքիայի տնտեսական զարգացման պլանը
զգալի չափով մնաց անկատար:

1940-ական թվականների վերջերին էլ ավելի պարզորոշ դրսևոր-
վեց Թուրքական ազգային բուրժուազիայի խաղացած գործուն գերը ներկ-
րի տնտեսական զարգացման պլանների մշակման ժամանակ:

Մ.Խ. ԴԱՎԵՆՅԱՆ

ԿԵՆԱԾ ԵՄԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶՐԴԵՐԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՍՈՒՈՐՈՒԹՅՆԵՐՈՒՄ

1. Աշխարհի շատ ժողովուրդների, այդ թվում նաև քրդերի կենցա-
ղում լայն տարածում է ունեցել բուսերի, մասնավորապես որոշ ծա-
ռատեսակների պաշտամունքը: Բազմազան տեղեկություններ կան նաև ծա-
ռի՝ որպես տոտեմի հետ կապված պաշտամունքի վերաբերյալ:

2. Առհասարակ պաշտվել են բանուկ վայրերում /ճանապարհների
եզրերին, տաբուրների, մատուռների մոտ և այլուր/, ինչպես նաև
լեռնային կիրճերում, հանդերում բուսող որոշակի մացառատիպ ծառ-
տեսակներ, որոնց ուխտի են գնացել: Առավելապես պաշտվել է Ղարաշաք
/թելի/ ծառատեսակը /հատկապես՝ եթե այն եղել է տաբուրների մոտ/:

3. Եթե Ղարաշաքը պաշտում էին հենց բուսած տեղը, ապա սաղո-
րենին, խնդրենին, ժիրանենին և այլ ծառատեսակները տարվում էին
հարսանիքների, ուր դրանք որպես Մուրազի ծառ /Ղարա մըրազա/,
ուղեկցում էին հարսանեկան արարողություններին՝ ,հարս ու փեսա-
յի, կամ ուղղակի , փեսայի ծառ, հորժորժամաբ: Ի տարբերություն
առաջինի, այս ծառատեսակները պտտառում են, այդ իսկ պատճառով էլ
դրանց վերաբերվել է արգասավորության գործողություն: Հարսանեկան ծա-
ռը արարողության մեջ էր մտցվում հարսանիքի առաջին իսկ օրը և իր

դերն ավարտում հարսին փեսայի տուն տանելու պահին:

4. Որպես նորապսակ ամուլի պտաբերությունն ապահովող ճիւղանքի, սաւորի, խնէորի ծառերին նախապատվություն տալը պատճառաբանվում էր այն բանով, որ դրանք շուտ են ճաշկում, պտաբերում ու հասունանում, ուստի ավելի հարմար էին նմանողական հմայանքի համար:

5. Եթե պատահեր, որ մինչև հարսանիքը նշանվածներից մեկը վախճանվեր, հարսանեկան ծառը վեր էր ածվում սգո ծառի՝ այս դեպքում այն ուղեկցում էր վախճանիկ հանգուցյալի հուղարկավորության թափորը:

6. Եւթի, մասնավորապես հարսանեկան ծառի հետ առնչվող վերը նշված սովորութիւնները քրդերի վաղնջական բնապաշտական պատկերացումների վերջին արձագանքներն են, կապված արգասաւորության, կայանքի անընդհատ վերընկողման և հարատւման մշտնորոգ զարգացման հետ:

Այս ամերը, սակայն, նոր կայանքի առաջընթացի հետեւնալով զրեւորեալ են եկել քրդերի կենցաղից ու հոգեբանությունից, ուստի դրանց հետագա խորն ու բազմակողմանի ուսումնասիրությունը հույս կարևոր է, քանի որ ունի գիտա-ճանաչողական որոշակի նշանակութիւն:

Հ.Վ. ԿԱՄԱՐԵՏՅԱՆ

„ՃԱՊԱԳ“, – „ՃԱՄ“, ՏԵՐՄԻՆԸ ԵՎ „ՃԱՄ“, – „ՃԱՆԹ“, ՏԵՐԱՆՈՒՆԸ ԸՍՏ ՍԿԶԲԱՂԲՈՒՐԵՐԻ

1. „Ճապագ“, – „ճաւա“, բառը փոխառութիւն է միջին պարսկերենից: Հայերենի միջնորդութեամբ կամ առանց այդ ժողովի այն փոխաւել է և վրացերեն, հետագայում զործանութիւնն զտնելով կովկասյան այլ լեզուներում ևս: „Կղզի“, նշանակութեամբ տերմինն ավանդած է վրաց մատենագրութեան մեծ 5-րդ դարից Ստ. 71, 10/: Մեղանում „Ճապագ“, – զործանված է Ստեփանոս Սյունեցու 18-րդ դ./, „Մեկնութիւն քերականի“, երկում, ինչպես նաև Ստ. Գրիգորի արձանագրութիւններէ մեկում: Ինչպես երևում է, ետպահաւորական շրջանում բառիմաստի լայնացում է տեղի ունեցել. „հարթ լիս. ցնորեայի“, հին հայերեն թարգմանութեան մեծ Ալի-Մալանի՝ Վրաստան կտաւած արձանագրի կապակցութեամբ հիշվող „Բ/Ու/Ի-ՇՐՈՒՄ“ անտու, տեղանունը համապատասխանում է վրացերեն բնագրի „ՃՈՐՅՈՒՆ ՅՈՐԹ“ – ինչ:

2. Տեղանք հատկանշող տերմինից , , ճաւաւ , - ն աստիճանաբար վե-
րաժնել է տեղանվան , հանդես զաւել թե իբրև տեղանվան բաղադրամաս ,
թե ինքնուրույն տեղանուն : Այն հանդիպում է միջնադարյան պարսկա-
արաբական միջաւայրում , Հայաստանում , Ղրատտանում , պատմական Սը-
վանքի կապաղակ զաւաւում :

3. Վարդաշենից ու հետև գտնվող Ճաւեթ հայաբնակ գյուղը և նը-
րա վանքը սկզբնաբայութեան հիշատակում են 15-րդ դ. առաջին
կեսից : Վանքի շինարարական արձանագրութիւնը թվագրված է Հայոց
Պն / 1411 / թվականով և կապում է Սըվանից կարապետ կաթողիկոսի
անվան հետ : Բայց վաղ նշական ժամանակների հետ կապված պաշտամուն-
քային , , թուրք մանուկը , , ապացույց է բնակավայրի հետևում :

4. Ճաւեթի վանքը 15-18-րդ դդ. հայ գրչութեան աշխի ընկնող
Օջաններից է : Այստեղ են պահել տեղում ընդօրինակված և հայաբը-
նակ տարբեր շրջաններից հանգամանքների թեւադրանքով Ճաւեթ բերված
շատ ձեւագրեր : Վանքում գրված ձեւագրերից մի քանիսը հասել են
սեղ և ունեն աղբյուրագիտական առումով ուշագրով հիշատակարաններ :

Ճաւեթի վանքը շուրջ մեկ դար եղել է Հայոց Սըվանից կաթողի-
կոսութեան արժանաւոր : Այդ են վկայում վանքի բակում թաղված Սը-
վանից երեք կաթողիկոսների՝ կարապետի , Թովմայի և Սեւթեղի տապա-
նաբարերը , ինչպես նաև 1432 թ. Եղու Նշի՝ գյուղում ընդօրինակված
ավետարանի հիշատակարանը :

5. Ճաւեթ բնակավայրի սկզբնական անունը , , Ճաւուտ , , պիտի
լիներ , որ 12-13-րդ դդ.՝ վրաց միավորյալ պետականութեան հզորու-
թեան շրջանում , վրացական տարրի առկայութեան , հետևաբար՝ տեղանուն-
ների կազմութեան վրացական համակարգի կիրառութեան պայմաններում ,
աստիճանաբար ընկալվել է իբրև վրացական - յո տեղանվանակաւմիւլ
վերջաճանց ունեցող անուն և այդպես էլ ակնհայտ գրավոր սկզբնա-
բայութեան : Նման վերամաստակորում է ստացել և հայկական , , ինչ-
նորում , , տեղանունը՝ վերաժնելով ԵՃԵՃՈՐՅՈՐ / , , ինչնէնորեթ , , / -
ի : Սակայն պարզվում է , որ տեղանիկ հայոց հիշողութեան մեջ մո-
ռացութեան չի տրվել նաև նախնական , , Ճաւուտ , , -ը : 19-րդ դ. վերջի ,
20-րդ դ. սկզբի ուսական փաստաթղթերում տեղանունը այս ձևով էլ
/ " Джавут " / ներկայացված է :

6. Ճաւա-Ճաւուտ / Ճաւեթ տեղանունների աշխարհագրական տարած-
քը , տերմինի կրած իմաստային զարգացումը , առկա սկզբնաբայութեան
ընթացակարգերը բաւարար չափով ուսումնասիրած չլինելու պատճա-
ռով կովկասագիտութեան մեջ պարզուսակ վարկած է առաջադրվել , , Ճա-
ւեթի , , էթնիկական և դաւանական անցյալի վերաբերյալ :

ՀԱՅ ԲԱՆԿԵՊԵՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒ ՍՐՋԱԳԱՆԿԵԼԵՐԸ
ՄՈՒՍԵՍ ԿԱՂԱՆԿԱՏՎԱԾՈՒ , ԱՂԱՄԵԻԾ ՊԱՏՈՒԹՅԱՆ , ՄԵՋ

1. Մովսես Կալանկատվացու , Սղվանից պատմութիւնը , 10-րդ դարի տեղեկագրութեւնը , որը մեծ չափով կարելի է համարել քաղաքացիական պատերազմի մի քան քերականութիւն , առաջինը լինելու քաղաքացիական պատերազմի մասին և դասակարգել ըստ իր իմացութեան , աշխարհայացքի և նպատակների , կատարել մասնակի փոփոխութիւններ : , Սղվանից պատմութեան , խոսքի հետևելով Սղվանից բերեցէտ Օգոստինոսեան համար կարևոր է առանձնացնել Կալանկատվացու աղբյուրները , որոշել նրա նպատակները , աշխարհայացքի գծերը :

2. Այդ 2-րդ գրքի 48-րդ գլխում կա հետևյալ տեղեկութիւնը .
 , իսկ զերկուսնալն հայրապետութեան խոտեցի տեարեց Սիւնեաց , և ոչ հաւանցեան ընդ մի ոք յերկուցն՝ հրամանաւ եպիսկոպոսին իւրեանց առաքինւոյն Պետրոսի , որ հասեալ ի վախճան՝ պատուէր ետ վիճակին իւրում առնուլ [գ] և եռնադրութիւն յՍղուանից և զմտու Օրհնութեան՝ մինչև միասնի արուեստ սրբոյն Կրիստոսի : Վասն այսորիկ և եռնադրեցաւ Վրթանէս յեպիսկոպոսութիւն Սիւնեաց ի Զաքարիայ հայրապետէն Սղուանից . ընդ նմին և զիւրն Օրհնութեան առ յամէ առնուին

Սիւնիք յՍղուանից . . . , : Ընդգծված միտքը հանդիպում է Այդ մեջ ևս մեկ տեղ՝ 3-րդ գրքի 23 գլխում , որը աղվանից կաթողիկոսների ցանկն է . , Տէր Զաքարիայ , այր սուրբ , . . . և և եռնադրեաց եպիսկոպոս Սիւնեաց զՎրթանէս ոմն անուն յանհաւանութենէ Հայոց , : 2-րդ գրքի 48-ի աղբյուրը , ինչպես հանդիպեց մեզ պարզել , Մշտոց Շղվադեցու թուղթըն է հայոց Գևորգ Գառնեցի կաթողիկոսին /878-898 թթ./ : Այս թուղթում կա մեր բերած հատվածի 1-ին նախադասութիւնը , ընթաց չկա 2-րդը : Մենք կարծում ենք , որ վերջինիս աղբյուրը պետք է փնտրել Այդ

III , 23-ում՝ կաթողիկոսացանկում :

3. Սղվանից կաթողիկոսացանկը Կալանկատվացու աղբյուրներից մեկն է և Այդ հեղինակի կողմից չի կազմված՝ տեքստի փաստերի ամփոփման ճանապարհով : Կալանկատվացին տեղադրել է ցանկը /ուր , ըստ մեզ , ոչ միայն կաթողիկոսներին անուններն էին ու տարիներն , այլև որոշակի տեղեկութիւններ նրանց ժամանակի ու գործերի մասին/ իր բերկի վերջում , որոշ տեղեկութիւններ տեղափոխել բուն տեքստի մեջ և որոշ բաներ աւելացրել : Թերևս սա Կալանկատվացու ամենահեղինակաւոր աղբյուրն է , ուր չեն փոխված այլ աղբյուրների փաստերին հակասող

տեղ եկեղեցիները, և որի ժամանակագրությունն Օգոստոսի 2-ին է հետևել հիշյալ կողմից՝ և երբ տակ եղած նյութերը դասավորելու համար:

6. Կաթողիկոսացանկի տեղ եկեղեցիները Զաքարիայի կողմից Վերականգնման և եկեղեցիների մասին պատմականորեն հավաստի է: Ահա հավաստի է նաև այն տեղ եկեղեցիները, թե Վրթանեսը Աղվանքում է և եկեղեցիներ վերակառուցել, հրամանատար: Սյունյաց եպիսկոպոսական աթոռի վրա Պետրոսի հաջորդն էր Գրիգորը՝ զահակալած 3 տարի Ստ. Օրբելյանի: Ահա հավաստի է նաև Մաշտոցի թղթից եկող տեղ եկեղեցիները, թե Պետրոսի նման հրամանի պատճառն էր, զերկուսն էլ հայրապետութեան լիակատար: Պետրոսը վախճանվել է 558 թ., իսկ հայոց կաթողիկոսությունը երկուսով 591-ից հետո:

5. Այս բոլոր հակասական տեղ եկեղեցիները իրենց զուգահեռ են գտնում հայ ժողովուրդական պատմական վախճանող յթի մեջ, որի արձանագրության է Յուդ. Դ. սկզբներին կազմված *Narratio de rebus Armeniacis* պատմական երկը:

6. Մի շարք հավաստի փաստաթղթերի լիակատար երևույթով պատրիարքի թուղթը Աղվանից կաթողիկոս Աբասին, Հովհաննես Գաբելյանց թղթերը Աբասին և Վրթանեսին, Գիրք թղթոցում պահպանված Ղլինի ժողովի մի քանի փաստաթղթեր/ աղյուսները ցույց են տալիս, որ *Narratio* -ի տեղ եկեղեցիները ևս չեն համապատասխանում պատմական իրականությանը. Ղլինի ժողովի որոշումներն ընդունվել են և Աղվանքում, և Սյունիքում, և անգամ Վերքում, իսկ Ղլինի ժողովի կազմակերպիչներից մեկն էլ եղել է Պետրոս Սյունյաց եպիսկոպոսը: Ըստ Հովհաննես Եփեսացու, Հովհաննես Գաբելյանցին Հայաստան չի վերադարձել:

7. Մեր կարծիքով *Narratio* -ի հեղինակը հեղինակ էր մի պատմական վախճանող յթի վրա, որը Աբասին, Պետրոսին և Վրթանեսին ներկայացնում էր որպես Ղլինի ժողովի հակառակորդներ: Այդպիսի վախճանող յթ առաջացել էր, ըստ երևույթի, այն շրջանում, երբ Աղվանքն ու Սյունիքը երկաթեպետություն էին ընդունել՝ 7-րդ դ. կեսերին: Աղվանքի նպատակն է եղել արգելադրել իրենց եկեղեցիներին, հայրերին, Աբասին, Պետրոսին, Վրթանեսին: *Narratio* -ում արձանագրված այս տեղ եկեղեցիներին հանդիպում ենք նաև հուսկան և վրաց մատենագրության մեջ / փոստ պատրիարք, Արսեն Սափարացի և այլն/:

8. Հայկեղեցական վախճանող յթի հետքերն ենք տեսնում նաև կաթողիկոսացանկի Աբասին վերաբերող հավաստում:

9. Մովսես Կաղանկատվացին միաբնակութան շատադու է: Այն հանգամանքը, որ նա մեծ չափով Օգոստոսյան եղբայրների և քաղկեդոնական ավանդույթի տեղեկությունները /նկատել է դեռևս 13-րդ դ. Գրիգոր Անավարդների/, մենք բացատրում ենք նրանով, որ Կաղանկատվացուն հրապուրել է այդ ավանդույթի՝ զերական հայոց կաթողիկոսության դեմ ուղղված լինելը: Կաղանկատվացու գլխավոր նպատակն է ցույց տալ հայոց Արևելքից իշխանության և Արևելքից կողմից կաթողիկոսության անկախությունը: Սրա պատճառը 10-րդ դարում աղվանից ֆեոդալների պայթյուն է Բագրատունի թագավորների միավորիչ քաղաքականության դեմ:

Վ.Գ. ՂԵԾՁԱՆԵ

,,ԱՐԶԱԼՈՍ ՄԱՐԱՍՏԵԱՆ, ԹԵՐԹԸ ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԿԱՅՄՈՒՒՒՒՄՆ՝

ԹՅԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՈՒ ՏԵՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԿԱԶՄԱՆ ՍՄԱՒԷ

/19-րդ դարի 40-ական թվականներ/

1. ,Արշալոյս Արարատեան, , Թերթը հայ առևտրա-վաճառական կապիտալի շահերի պաշտպան էր, նրա խնդիրն և մտահոգություններն էին ներկայացնողն ու գործարարության խրախուսողը: 19-րդ դարի 40-ական թվականներին այդպիսի լրագրի հրատարակումը պատմական անհրաժեշտություն էր:

2. ,Արշալոյս Արարատեան, , Թերթը պարբերաբար հանդես էր գալիս լուսավորյալ միապետի գաղափարի Օգոստին: 40-ական թվականներին, առևտրի և տնտեսության զարգացման պրոպագանդան հետ միաժամանակ, ամեն կերպ փորձում էր արդարացնել սույն լրագրի և նրա կառավարության ներքին տնտեսական քաղաքականությունը, պաշտպանել հատկապես թանգիմարթյան Օրենսդրությունը, այդ շրջանակներում քարոզել Օրենսդրության և կարգի պահպանում:

3. Թերթի նյութերը ցույց են տալիս, որ այն առևտրի և առևտրական հարաբերություններին զարգացումն ազդի առաջադիմության չափանիշ էր համարում: Հստակ նրա՝ ազգերը, առևտրորեն քաջատուրեքում աշխարհքին մեկ ժամյան մեկը տարածելով կը հարստանան, կը մեծանան, : Դա կարելի է համարել, ,Արշալոյս Արարատեան, ,ի գաղափարական գլխավոր ելակետը:

4. Թերթը մեծ ջանքեր էր թափում իր ընթերցողներին համոզելու համար, որ առանց լուսավորության, կրթության տարածման ու գիտու-

թյան առաջընթացի առևտուրը և տնտեսությանը չեն կարող զարգանալ: Ուսման ջատագովումը չեն հանդիսանում էր լրագրի զարգացման գործունեության բնորոշ կողմը:

5. ,Արշալույս Արարատեան, , թերթը արևմտյան տնտեսականի ջատագովն էր: Եվրոպայի տնտեսապես զարգացած կապիտալիստական երկրներին Օրինակով փորձում էր խրախուսել առևտրի, արդյունաբերության և գյուղատնտեսության զարգացումը Օսմանյան կայսրությանում: Այդ նպատակով հաճախի Եվրոպայի զարգացած երկրներին առևտրին, արդյունաբերությանը և տնտեսական հարաբերությանն ներին վերաբերող նյութներ էին տպագրվում:

6. Լրագրի Եվրոպայի տարբեր երկրներին վաճառականներին առևտրական գործունեությանն Օսմանյան կայսրությանում համարում էր Օգտակար, դրանում տեսնելով առհասարակ առևտրի զարգացման երաշխիք, սեփական տնտեսական գործարարության ծավալման միջոց, ուրիշներին սովորեցնելով լավ հնարավորություն: Բայց միևնույն ժամանակ, թեև թույլ, սակայն հստակ մտքեր էին արտահայտվում թերթի էջերում այն մասին, որ Օտար վաճառականները մեր աշխարհի բերքը, ,... կըթափվեն մեր հեռագնի ափան զնով, ու անոնցմէ շինուածը նորէն մեզի կըզարհընեն ու մնացած շահն ալ կառնուին կրտանին, , Ար. Արարատեան, , 1864 թ. դեկտեմբերի 2, № 219/:

7. ,Արշալույս Արարատեան, , լրագիրը հետևում էր առևտրի շրջանառությանը և ներկայացնել հնարավորին չափ խորը, իրականության մոտ և ճշմարտացի, կատարել կանխատեսումներ, փորձելով դրանով նպաստել հայ առևտրական կապիտալի հետագա զարգացմանը: Ուստի և այն հանդիսանում է առևտրի, տնտեսության և առհասարակ ապրանքադրամական հարաբերությանն ներին պատմության ուսումնասիրման արժեքավոր սկզբը նաղբյուր:

Ե.Տ. ՉԱԼԿՅԱՆ

ՍԻՐԻԱ-ԻՐԱԳՅԱՆ ԱՌԵՎՏՐԱՆԵՏԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԲԵՐՈՒ-
թՅՈՒՆԵՐԸ 1961-1967 թթ.

1961 թ. հոկտեմբերին Սիրիայի և Իրաքի միջև դիվանագիտական հարաբերությանն ներին վերականգնումը կարևոր նշանակություն ունեցավ ոչ միայն նրանց թաղաքական և ռազմական, այլև տնտեսական ու

առևտրական փոխհարաբերություններին զարգացման և հետագա ընդլայնման համար:

Սիրիա-իրաքյան առևտրա-տնտեսական հարաբերությունները 1961-1967 թվականների ժամանակահատվածում անցել են զարգացման երեք փուլ:

Սրաջին փուլն ընդգրկում է 1961 թ. նոյեմբերից /երբ վերականգնվեցին առևտրա-տնտեսական հարաբերությունները Սիրիայի և իրաքի միջև/ մինչև 1963 թ. մարտը: Այս փուլի կարևորությունը և առանձնահատկությունն այն է, որ առաջին ֆալսերն են կատարվում Սիրիայի և իրաքի միջև տնտեսական համագործակցության հաստատելու ուղղությամբ: Գործնական միջոցառումներ իրականացվեցին նրանց միջև առևտրի և արդյունաբերության զարգացման, մաքսային հարկերի սահմանափակման, մեկ երկրից մյուսը կապիտալի փոխադրման դյուրացման, վիզաների սխտեմի վերացման և այլ ասպարեզներում: Կոորդինացվում են երկու երկրների առևտրա-տնտեսական ջանքերը՝ նրանց տնտեսական անկախությանը ամրապնդելու համար:

Սիրիա-իրաքյան առևտրա-տնտեսական հարաբերությունների երկրորդ փուլն ընդգրկում է 1963 թ. փետրվար-նոյեմբեր ժամանակաշրջանը /երբ Բասսը երկու երկրներում զարևավ կառավարող կուսակցության/ : Այս փուլի ընդհանուր առանձնահատկությունն այն է, որ Բասսը փորձեց հասնել տնտեսական ամբողջական միասնության Սիրիայի և իրաքի միջև: Այդ կապակցությամբ 1963 թ. Օգոստոսին Սիրիայի և իրաքի միջև ստորագրվեց հատուկ համաձայնագիր, որին անմիջապես հաջորդեց Բասս կուսակցության համազգային ճորդ համագումարը՝ ընդունելով բանաձև սիրիա-իրաքյան միասնական պետության ստեղծելու մասին: Այն նախատեսում էր նաև Սիրիայի և իրաքի տնտեսական միավորում, երկու երկրներում գյուղատնտեսության և արդյունաբերության զարգացում, կոլեկտիվ տնտեսության ներքին ստեղծում, արտաքին առևտրի ազգայնացում և այլն:

Իրաքում տեղի ունեցած պետական հեղաշրջման հետևանքով 1963 թ. նոյեմբերին Բասս կուսակցությանը հեռացվեց իշխանությունից, և վերոհիշյալ պլանները չիրականացան:

Հեղաշրջումից հետո սկսվում է սիրիա-իրաքյան առևտրա-տնտեսական հարաբերությունների երրորդ փուլը, որն ընդգրկում է 1963 թ. նոյեմբեր-1967 թ. հունիս ամիսները՝ մինչև իսրայելական ագրեսիան: Այս փուլում սիրիա-իրաքյան միջպետական հարաբերություններում առաջացավ որոշակի սառնության, ծագեցին տարաձայնություններ ու

հակասություններ, որոնք բացասաբար անդրադարձան նաև առևտրա-տնտեսական կապերի վրա: Միրիայի և Իրաֆի միջև կնքված առևտրա-տնտեսական համաձայնագրերը գործադրվում էին միայն մասամբ, չու-նենալով իրենց կիրառման նախկին արդյունավետությանը: Սակայն 1966 թ. Միրիա-Իրաֆյան հարաբերություններում նշմարվեցին բարե-լավման և մերձեցման որոշ նախնշաններ: Մասնավորապես 1967 թ. Խորալեզյան ագրեսիայից հետո, ելնելով հակաիմպերիալիստական պայ-քարի անհրաժեշտությանից, երկու երկրները ձեռնամուխ եղան հա-մադրոճակցելու և կոորդինացնելու իրենց ջանքերը առևտրի և տնտեսա-կան կապերի զարգացման ասպարեզներում:

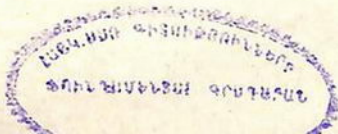
Այս փուլում սիրիա-իրաֆյան առևտրա-տնտեսական հարաբերու-թյունների ընդհանուր առանձնահատկություններից մեկն էլ այն էր, որ երկու երկրները հանդես եկան արևմտյան պետությունների հետ առև-տուրը սահմանափակելու և Սովետական Միության ու սոցիալիստական համագործակցության երկրների հետ առևտրա-տնտեսական կապերն ընդ-լայնելու նախաձեռնություններ: Այս պարզապես կոչված էր մեծ դեր խաղա-լու նրանց տնտեսական անկախության ամրապնդման գործում:

Պ. Հ. ՍԱՄԱՅՅԱՆ

ՍԻՐԻԱՅԻ ԱՋԻՍՅԻՆ ԱՌԱՔԱՅԻՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ

60-ական թվականների կեսերին Միրիայում հաստատված վարչակար-գը, սկզբից և եթե մերժելով զարգացման կապիտալիստական ուղին, իրա-կանացրեց քաղաքական և սոցիալա-տնտեսական առաջադիմական վերափո-խությանների մի ամբողջ կոմպլեքս, ամրապնդեց բարեկամությունն ու համագործակցությունը համաշխարհային հեղափոխական շարժման և առաջին հերթին ՍՄՀՄ-ի և սոցիալիստական մյուս երկրների հետ: Այդ բոլորը, ինչպես և Միրիայի կոմունիստական կուսակցության զգալի ուժեղացումը, ռեալ հնարավորություններ ստեղծեցին երկրի դեմո-կրատական, հեղափոխական ուժերի միասնության ու համագործակցու-թյան համար:

1972 թ. մարտի 7-ին ստեղծվեց Միրիայի Ազգային առաջադիմա-կան ճակատը /ՍԱՃ/, որի մեջ մտան Բաաս և կոմունիստական կուսակա-

08-5804

ցությունները, Արաբ սոցիալիստների շարժումը, Սոցիալիստական-յուներիստների կազմակերպությունը և Արաբական սոցիալիստական միությունը: ԱՄՃ-ն ունի իր կանոնադրությունը և Ծրագիրը:

ԱՄՃ-ի ժողովրդում սահմանվում են Միրիայի ներքին և արտաքին քաղաքականության գլխավոր խնդիրները: Ինչ վերաբերում է ներքին քաղաքականությանը, ապա պետք է շարունակվի նաև խորացվի նաև սոցիալ-տնտեսական առաջադիմական վերափոխումները: Արտաքին քաղաքականության բնագավառում հիմնական խնդիրներից են խորայնի կողմից արաբական զրավված տարածքների ազատագրումը, պայքարը իմպերիալիզմի դեմ, միասնականության առաջնությունը արաբական երկրների հետ, բարեկամությունն ու համագործակցությունը ՄԱԿ-ի և սոցիալիստական մյուս երկրների հետ:

Ճակատում դեկավար դերը պատկանում է Բասս կուսակցությանը: ԱՄՃ-ի կենտրոնական դեկավարությունը կազմված է նախագահից, որը հանրապետության պրեզիդենտն է, և 17 անդամներից, ընդ որում՝ Բասսը ներկայացված է 9, իսկ ճակատի մնացած մասնակիցները՝ 8 անդամներով, այսինքն երկուական ներկայացուցիչ յուրաքանչյուրից:

Անդադառնալով ԱՄՃ-ի դերին ու նշանակությունը, Բասս կուսակցությունը գտնում է, որ նրա ստեղծումը, , ու թե տակտիկական լուրջագ է, այլ ստրատեգիական նպատակ, որն ընկած է կուսակցության որոշումների և կառավարության քաղաքականության հիմքում, : Միրիայի կոմ-կուսը նույնպես ընդգծում է, որ ճակատի ստեղծումը տակտիկական քայլ է, այլ՝ ստրատեգիական, , ունի Օբյեկտիվ հիմքեր ու միայն զարգացման ուղի կապիտալիստական, այլ նաև սոցիալիստական շինարարության ժամանակ, :

ԱՄՃ-ը զբաղվում է ինչպես երկրի հասարակական կյանքի դեմոկրատացման, սոցիալ-տնտեսական վերափոխությունների խորացման ու ամրապնդման և սովետա-սիրիական բարեկամական հարաբերությունների սատարման գործում: Այն արտահայտում է Միրիայի դեմոկրատական առաջադիմական հասարակական լայն խավերի շահերը, հանդիսանում է գործարար մարմին՝ դիմակայելու իմպերիալիզմին, սիոնիզմին և հետադիմությանը: Այդ տեսակետից խոշոր նշանակություն ունեցան ԱՄՃ-ի 1979 թ. ընդունած որոշումները և 1980 թ. կնքված սովետա-սիրիական բարեկամության և համագործակցության պայմանագիրը:

Միրիայի ԱՄՃ-ի մոբիլիզացնող դերն առանձնապես ակնառու կերպով դրսևորվեց 1979-1981 թթ., երբ հետադիմական ուժերը և նրանց հարվածային գլխավոր ուժը՝ , մուսուլման ելբայրները, կատաղի ահաբեկ-

չական և քաղաքական գործունեութիւն ծավալեցին Սիրիայում հաստատու-
ված առաջադիմական կարգի դեմ, նպատակ ունենալով այն տապալել և
փոփոխել Սիրիայի ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնը: Ստեղծված
ժանր իրադրութեան պայմաններում ԱՍՀ-ի նախաձեռնութեամբ ամբողջ
երկրով մեկ կազմակերպվեցին բանվորա-գյուղացիական և հեղափոխական
մտավորականների զինված ջոկատներ՝ ի պաշտպանութիւն ձեռք բերված
առաջադիմական նվաճումներին:

Ա.Վ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԿՄՐՈՎ ՄԻՐԱՅԻՒՄԻ ԱՅԾԸ ԴԵՏԵՐՄԻՆԱՆԻԿ

/ԷՆՈՐ ՆՅԱԹԵՐ և ՃԶՄԱՆՄԱՆԵՐ/

Ա.Ս. Գրիբոյեդովի պատմական առաքելութիւնն ու նրա ողբերգա-
կան վախճանը մանրամասն փնտրության է ենթարկվել պատմաբանների ու
գրականագետների աշխատութիւններում: Մենք փորձում ենք պահպան-
ված փաստերից և հիշատակութիւններից առանձնացնել այն, ինչ դուրս
է մնացել ուսումնասիրողների հետաքրքրութիւնների շրջանակներից:

1/ Ա.Ս.Գրիբոյեդովի մահից հետո Ռուսաստան եկած արքայազն
Խոսրով Միրզայի ճանապարհորդութիւնը՝ Թավրիզից-Պետերբուրգ: Հա-
տուկ ուշադրութեան է արժանի Ա.Ս.Պուշկինի հանդիպումը կովկասյան
լեւնանցքում արքայազնի շքախմբին, որի կազմում էր պաշտական բա-
նաստեղծ ֆազիլ-խանը /А.С.Пушкин, "Путешествие в Арзрум", Собр.
соч., т.У, М., 1975, стр. 357, 359/: Ա. Պուշկինը նրան նվիրել
է անվարտ, փոքրիկ մի բանաստեղծութիւն (1829թ., Пушкин А.С.,
Собр.соч, т.П, М., 1974, стр. 465): ֆազիլ-խանի զեանկար-դիմա-
ներկարը արաբատառ գրութեամբ պահպանվել է Ա. Պուշկինի ձեռագրե-
րում և չի ուսումնասիրվել պուշկինագետների կողմից: Ա.Ս. Պուշկին-
ը հետաքրքրվել է արևելյան լեզուներով՝ թուրքերենով /1821 թ./,
բերայերենով /1832 թ./, արաբերենով /1835-1836 թթ./: Նա ժանր
էր պարսկական գրականութեանը, որից թելադրված թեմաները բանաստեղ-
ծական կերպարանավորումներն են ստացել, ,հաֆիզ,, , ,Սուհաբեդ,, ,
,,Սադի,, , խորագրեր ունեցող բանաստեղծութիւններում: Ը.Ն. Ուշա-
կովայի ալբոմում պահպանվել են պարսկական պալատի սենեկագետ ֆառ-

հաղ-բեկի և ֆարաջուս և Լա-բեկի՝ Ա. Պուշկինի կատարած դիմանկարները :

2/ Խոսքով Միրզայի ընդունելությանը Պետերբուրգում: Պաշտոնական հանդիպումներից զատ առանձնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև նրան առնչվող մի քանի այլ փաստեր /նրա դիմանկարների ստեղծումը Նկարիչ Տ. Անտոնովի կողմից, Մոսկվայի Զինապալատի, ապակու ֆաբրիկայի, ճենապակու կայսերական ֆաբրիկայի այցելության-ները և այլն/ :

Հայտնի է, որ Ներգրավված փաստերը ոչ միայն հարստացնում են 19-րդ դարի սկզբին կատարված պատմական դեպքերի մասին ունեցած մեր պատկերացումները, այլև որոշակի շեշտադրումով լուսաբանում այդ դեպքերի հետ կապված ռուս-իրանական հարաբերությունները :

Ա. Պ. ՓՈԼԱՂՅԱՆ

ԲԻՆԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾԱԿԱՆ ՄԻՋԵԱՐՈՍԱՆ ՎԱՐԿԱՍԸ

Արևելագիտության առավել կենդանու պրոբլեմներից մեկը փոքր ժողովրդի ժազման խնդիրն է: Բնականորեն ուսումնասիրությանը տեղական պատմությունն ունի, այնուամենայնիվ՝ մինչև թրս այն չի ստացվել բավարար լուսաբանում:

Ովքեր են եղել քրդերի նախահայրերը և երբևիցե են նրանք, փոքր, անվան տակ հանդես եկել: Այս խնդիրը չի վերսկսվել քրդերի հարևան ժողովուրդների՝ հույների, պարսիկների, ասորիների, ինչպես նաև արաբների ուշադրությանից:

Արաբական նվաճումներից հետո զգալիորեն մեծացավ արաբների հետաքրքրությունը խալիֆայության հպատակ ժողովուրդների պատմական անցյալի հանդեպ, ուստի, արաբական միջնադարյան աղբյուրները փաստական արժեքավոր յուրս են պարունակում նաև քրդերի ռազմա-քաղաքական պատմության, քրդական ցեղերի, ինչպես նաև քրդական էթնոսի ձևավորման մասին: Այդ հետաքրքրությունը մասամբ էլ կապված էր այն հանգամանքի հետ, որ քրդերը գերեզման դեր էին խաղում խալիֆայության ռազմա-քաղաքական կյանքում:

Քրդերի ժազման վերաբերյալ միջնադարյան դիցաբանական մի շարք վարկածները զրի առնելուց բացի, արաբ պատմիչների, աշխարհագիրների գերեզման վերաբերյալ տեղ է գտել նաև քրդերի ժազման արաբական վարկածը:

Սույն ժազուհնաբանության առաջին հիշատակությունը պատկանում է Յորդ դ. հելինակ Աբու Լ Յակզզանին, իսկ ավելի ամփոփ ձևակերպմամբ այն ներկայացված է 10-րդ դ. արաբ գիտնական ալ-Մասուդու երկերում: Ի դեպ, ֆրդերի արաբական ժազման վարկածը տեղ է գտել նույնիսկ արաբական պոեզիայում և տարածվել նաև ֆրդերի մեջ, բայց հետագայում կասկածի տակ է առնվել իրենց իսկ արաբ միջնադարյան մի շարք հելինակների կողմից: Հակված ենք կարծելու, թե ֆրդերի արաբական ժազման վարկածը առաջ է քաշվել արաբների կողմից՝ խալիֆայության տիրապետության ժամանակաշրջանում: Նրա գոյացումը պետք է բացատրել ֆրդերի մեջ, որպես անհնազանդ տարրի, իսլամի գաղափարների տարածման, քաղաքական և տնտեսական միտումներով: Այն արտացոլում է մասնավորապես արևելյան խալիֆայության հպատակ ժողովուրդներին միաձուլվելու ուղղությամբ արաբների գործադրած ջանքերը:

Т.И. АБАШИДЗЕ

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ПЕРСИДСКОЙ ДИПЛОМАТИКИ

1. Применение персидских документов в научных целях начинается со второй половины XIX в. Внимание исследователей, однако, обращалось лишь к фактическому материалу, содержащемуся в этих документах.

2. Изучение турецких и арабских архивов, успехи турецкой дипломатики и арабской папирологии дали определенный толчок развитию персидской дипломатики. С 30-х гг. XX в. появляются первые издания сборников персидских документов. Многочисленные публикации персидских документов и сборников — "анша", появляются в 40 — 70-х гг. Этому во многом способствовала кропотливая работа советских ученых в архивах Средней Азии и республик Закавказья.

3. Становление персидской дипломатики как самостоятельной научной дисциплины относится к 50-м гг. XX в., хотя применение отдельных методов дипломатического анализа в исследовании документов встречается и раньше.

4. В персидской дипломатике еще многое следует сделать. Его изучению на уровне требований современной дипломатики несколько препятствует сравнительно небольшое количество дошедших до нас персидских документов, а также отсутствие единых современных приемов дипломатического, археографического, текстологического анализа при работе над персидскими документами.

Е. А. АБГАРЯН

ПОБЕДА ЕГИПЕТСКИХ ПРАВЫХ СИЛ В БОРЬБЕ ЗА ВЛАСТЬ В 1971 Г.

Вследствие израильской агрессии 1967 г. обострившаяся внутрисполитическая борьба в Египте после смерти Насера вошла в свой решающий этап. Борьба за власть стала вопросом повестки дня.

Если в условиях отсутствия авангардной политической организации несплоченность и слабость прогрессивных сил Египта вн-

двинули на авансцену считающуюся "компромиссной" кандидатуру А.Садата на пост президента страны, то политические убеждения и стремление к власти последнего стали теми важными факторами, которые в конце концов сплотили вокруг него реакционные силы страны.

Став президентом, А.Садат в первую очередь должен был создать для себя надежную опору в руководстве страны. С этой целью, несмотря на ожесточенное сопротивление прогрессивных сил, он реорганизовал египетское правительство, заполнив его так называемыми "умеренными" деятелями. Был принят закон о ресеквестрации, что привело на сторону Садата составивших значительное число в Народном собрании депутатов Верхнего Египта, бывших в основном помещиками и кулаками. Все же, несмотря на это, позиция А.Садата в руководстве страны в начале 1971 г. были еще очень слабыми.

Одновременно по его указке начались сильные пропагандистские нападки правых сил — буржуазии, помещиков и новой бюрократии — на социально-политические достижения насеровского периода с целью унижения их значений и пересмотра прежних идеологических ценностей, политического курса. Садат попытался пересмотреть внешнеполитический курс, выдвигая сепаратистское предложение о поэтапном решении ближневосточного конфликта, которое еще больше обострило внутриполитическую борьбу в Египте. Садату не помогли и прилагаемые с его стороны усилия привлечь симпатии руководства США.

Когда принятые меры во внутри- и внешнеполитической сферах не дали желаемых результатов, А.Садату и египетским правым силам не оставалось ничего, кроме как перевести борьбу за власть на путь политической комбинации, которая выразилась в проекте объединения с Ливией в апреле 1971 г. Естественно, прогрессивные силы, исходя из печального опыта прошлого, встали против проекта такого поспешного объединения, что дало возможность Садату обвинить их как врагов арабского единства и обеспечило нейтралитет всегда проявлявшей большую заинтересованность в единстве армии в борьбе за власть.

С целью определить соотношение сил, придать борьбе открытый характер и ослабить противников А.Садат 2 мая отстранил одного из главных руководителей прогрессивных сил А.Сабри с поста вице-президента как противника единства. В этих условиях

пассивность прогрессивных сил, их неумение привлечь народные массы в борьбу и выжидательная позиция убедила А.Садата и его сторонников в том, что их противники не в состоянии предпринять более или менее решающие шаги для взятия власти в свои руки.

Последняя попытка прогрессивных сил — совместными отставками парализовать руководство страны — уже была опоздавшей.

Отстраняя в борьбе за власть прогрессивные силы с руководства страны, А.Садат и египетские правые силы создали предпосылки для изменения политического и социально-экономического курса Египта.

А.Б. АРАКЕЛЯН

ТЕРМИН "ДОМ ТАРНУ" ПО ДАННЫМ ХЕТТСКИХ ИСТОЧНИКОВ

По данным хеттских текстов культового содержания выясняется, что "дом тарну" является культовым сооружением, которым пользовались хеттский царь и его супруга, а также остальное население страны для совершения культового омовения, очищения водой перед тем, как принять участие в празднике, посетить храм или же "большое собрание".

По свидетельству текстов, "дом (культового) омовения" служил также в качестве помещения, в котором царская чета готовилась к культовому празднику.

"Дома (культового) омовения" строились не только в городе, но и в лесу. При этом в них могли находиться статуи богов, которым приносили жертвенную еду и животных, совершали жертвенное возлияние.

Обнаруженное при раскопках в Богазкее помещение с огромными монолитными чашами для паша, по всей вероятности, не что иное, как интересующий нас "дом тарну" хеттских текстов.

ИЗ СОЦИАЛЬНОЙ ИСТОРИИ ГРУЗИИ (XII в.)

1. По сведениям восточных источников, в социальных движениях и классовой борьбе городов Ближнего Востока активное участие принимали так называемые "молодые люди", "молодежь". Для обозначения указанного слова в арабских и персидских источниках засвидетельствована соответствующая терминология — "джеванмард", "фитиан", "кудакан".

2. Характерные черты фитиан-джеванмардов нашли свое отражение и в Западной Европе, а именно в поэзия трубадуров. Как в мусульманском мире, так и в Западной Европе "молодые" имели не значение биологического возраста, а определенную социальную функцию.

3. По сведениям автора XIII в. Сабтиб аль-Джаузи, Тбилиси в течение 40 лет (1082 — 1122 гг.) управлялся "молодыми людьми" ("шабаб"). Социальное значение термина "молодые люди" подтверждается и грузинским источником.

4. По сведению историка царя Тамара Базилия, выясняется, что и в грузинской действительности участников социальных движений называли "молодыми людьми" ("крма"). "Брожение молодых" ("крмата мборгнилоба") из грузинского источника подразумевает участников социальных движений.

Итак, нет никакого сомнения в том, что "крма" ("молодой") употребляется в социальном смысле и имеет то же значение, что и фитиан-джеванмарды восточных источников.

Л.М. ГОЛОВЛЕВА

ДОЛИНА ВЕРХНЕГО ЕВФРАТА
НАКАНУНЕ ПАДЕНИЯ ХЕТТСКОГО ГОСУДАРСТВА
(конец XIII в. до н.э.)

Анализ хеттских документов (XIV в. до н.э. и более поздних), касающихся взаимоотношений Хеттского государства и его восточных соседей, позволяет выделить среди областей долины верхнего Евфрата страну Исува.

Подчиненная хеттским царем Суппалулиумасом I Исува оставалась в сфере хеттского влияния до самого падения Хеттского

государства, хотя исувы и использовали каждый удобный случай, чтобы сбросить хеттское господство. Усмирять Исуву пришлось и Тутхалиясу IV, победа которого над этой страной окончательно лишила ее самостоятельности.

Потерявшая независимость Исува продолжала выделяться среди верхнеевфратских областей, о чем свидетельствует договор хеттского царя Анувандаса III (конец XIII в. до н. э.) с рядом "стран" и городов долины верхнего Евфрата.

Договор, составленный в связи с беспорядками, происшедшими в западных и юго-западных областях Армянского нагорья, позволяет обрисовать политическую ситуацию, сложившуюся в долине верхнего Евфрата накануне падения Хеттского царства и определить характер взаимоотношений Хеттского царства и его восточной периферии.

Инициатором волнений выступил Митас, по-видимому, правитель "страны" Паххува. Втянутыми в восстание оказались города Дуггам(м)а, Архита, Тиммийа. Восставшие разрушили страну Куммаха, разграбили поселения Исувы.

Целью предпринятой хеттским царем карательной экспедиции против Паххувы было не только ее усмирение, но и стремление хеттов удержать в повиновении "страны" верхнеевфратской долины: Исуву, Паххуву, Цухму, Питтейаригу, а также города Дуггам(м)у, Архиту, Малдийу. Кроме того, акт заключения договора нужно рассматривать как политический шаг хеттского царя, обеспеченного активностью подошедших к долине верхнего Евфрата ассирийцев и желавшего обеспечить безопасность хеттских границ от уже вполне реальной агрессии ассирийцев.

Г.М.ГРИГОРЯН

ДВЕ МИССИИ ГЕНРИ КИССИНДЖЕРА В СИРИИ

Итоги четвертой арабо-израильской войны в октябре 1973 г. и напряженная военно-политическая обстановка, возникшая в ее результате на Ближнем Востоке, организация арабами нефтяного бойкота и активная позиция Советского Союза, направленная на достижение всеобъемлющего урегулирования ближневосточного кризиса, поставили США перед необходимостью поиска новых, более утонченных форм в их подходе к решению проблемы, которые

создали бы видимость учета американской администрацией не только израильских, но и арабских интересов.

Согласившись с идеей проведения Женевской мирной конференции, США еще до начала ее работы стали проводить на Ближнем Востоке активную дипломатическую деятельность, цель которой состояла не только в выяснении позиций арабских стран и их предварительной обработке в благоприятном для США и Израиля духе, но и в выяснении возможностей обхода самой конференции и замены всеобъемлющего решения ближневосточного кризиса частичными двусторонними соглашениями между Израилем и Египтом, Сирией и Иорданией.

С этими новыми задачами американской дипломатии и была связана первая миссия государственного секретаря США Г.Киссинджера в Сирию, состоявшаяся в декабре 1973 г. Во время этой миссии ставилась цель убедить сирийское руководство отказаться от своего требования полного вывода израильских войск со всех оккупированных сирийских территорий и обсуждения палестинской проблемы в качестве обязательных условий участия Сирии в работе Женевской конференции.

Сирия категорично и целиком отвергла эти предложения, и первая миссия Г.Киссинджера закончилась безрезультатно. Однако отказ Сирии не только не повлиял на решения Египта и Иордании о посылке своих официальных делегаций в Женеву, но и сыграл определенную роль в принятии аналогичного решения израильским парламентом, поскольку для Израиля и США отсутствие Сирии за столом переговоров создавало благоприятные условия для их стремлений обойти наиболее острые вопросы ближневосточного урегулирования.

Достигнутое на Женевской конференции соглашение о разъединении египетских и израильских войск не разрядило обстановку на Ближнем Востоке. Постоянная напряженность на сирийско-израильском фронте, продолжавшийся нефтяной бойкот, а также стремление "уравновесить" сирийскую позицию с египетской потребовала от США в предельный срок добиться разъединения войск и на Голанях. Именно это стремление США и стало основой второй миссии Г.Киссинджера в Сирию, которая осуществлялась им в период с января по май 1974 г. в форме неоднократных визитов в Дамаск и Тель-Авив, известной в литературе как "челночная дипломатия" Генри Киссинджера.

Принципиальная позиция Сирии, занятая ею в ходе переговоров, вынуждала Г.Киссинджера к поискам более гибкого подхода к достижению соглашения о разъединении войск на сирийско-израильском фронте, что нашло свое выражение с одной стороны в оказании США определенного нажима на Израиль, а с другой — в организации давления на Сирию со стороны Египта и Саудовской Аравии.

Закончившееся в марте 1974 г. разъединение войск на Синае и отмена нефтяного бойкота поставили Сирию в тяжелое положение и ослабили ее позиции при проведении переговоров о разъединении войск на сирийско-израильском фронте. Однако поддержка, оказанная Сирии Советским Союзом, и понимание Сираей крайней заинтересованности США в достижении этого соглашения позволили сирийскому руководству добиться наиболее благоприятных условий при его заключении.

В результате достигнутого в мае 1974 г. соглашения о разъединении сирийских и израильских войск Сирия вернула под свой контроль не только территории, захваченные Израилем в ходе октябрьской войны, но и часть территорий, оккупированных Израилем еще в июне 1967 г.

Оценивая итоги двух миссий Г.Киссинджера в Сирии, можно с уверенностью сказать, что достигнутые в их ходе результаты явились, с одной стороны, следствием учета американской дипломатией новой ситуации, создавшейся на Ближнем Востоке после октябрьской войны 1973 г., а с другой — твердой и последовательной позиции Сирии и ее поддержки Советским Союзом. Именно это последнее обстоятельство обеспечило Сирии наиболее благоприятный в создавшейся обстановке исход при заключении соглашения о разъединении войск на сирийско-израильском фронте.

Р.Б.ГУСЕЙНОВ

ПЕРВЫЕ ШАХРАШУБЫ В ПЕРСОЯЗЫЧНОЙ ПОЭЗИИ

Вопрос о появлении первого шахрашуба (возмутитель спокойствия города) в персоязычной поэзии долгое время оставался спорным. Э.Гибб, впервые обративший внимание на этот жанр, считал его турецкого происхождения. Это мнение разделял и А.Крымский, который полагал, что автором первого шахренгиза

Кстати, тезкиретист Мухаммед Оуфи (XIII в.) хотя и не употребляет слово "шахрашуб", однако приводит ряд примеров, отчетливо свидетельствующих о широком распространении жанра еще в X – XII вв. Среди них мы находим шахрашуб как о городах, так и о ремесленниках: Фаррухи Систани восхваляет Самарканд, а Мухаммед ибн Махмуд – Шахрияра, Абу ибн Гуссейн Марвази, Асил-аддин ан-Наджаб – Самарканд и создают первые рубай-шахрашуб о молодых ремесленниках.

Отдельная глава о ремесленниках в "Саадатнаме" Насар Хосрова также была одним из первых шагов в создании нового жанра.

Первые шахрашубы были образцами внедворцовой поэзии. В них преобладают элементы так называемого гротескного реализма и народно-смеховой культуры.

Шахрашубы создавались в персидской, азербайджанской, индийской, турецкой литературах в течение XI – XIX вв. Их авторы были в основном выходцами из городской ремесленнической среды. Так как шахрашубы были тесно связаны с развитием и процветанием городов, то их изучение дает ценный материал для прослеживания возрожденческих тенденций на Ближнем и Среднем Востоке.

А.Дж.КИРАКОСЯН

БЛИЖНЕВОСТОЧНЫЙ КРИЗИС 1895 – 1897 ГГ. И США

В момент ближневосточного кризиса 1895 – 1897 гг. Великобритания оказалась в трудном международном положении. Обострились как англо-германские, англо-русские, так и англо-французские отношения. Борьба шла за раздел мира в Африке, на Дальнем, Среднем и Ближнем Востоке. Османская империя служила для английского правительства той ареной, где дипломаты Лондона играли на противоречиях европейских держав, осуществляя доктрину "блестящей изоляции" премьер-министра Солсбери. Однако на ближневосточную политику Великобритании оказывали определенное влияние англо-американские противоречия, обострившиеся в середине 90-х гг. XIX в. Правительство США использовало изменение армянского населения Османской империи как удобный случай для вмешательства в дела европейских держав и нападков на Великобританию.

Антиармянская политика Абдул-Гамида II вызывала беспокой-

(так называются турецкие варианты персидских шахрашубов) является турецкий поэт XVI в. Иса Масихи. Э.Браун, на основе данных из "Тохфеи-Сама", выявил, что еще до Масихи в персоязычной поэзии были созданы интереснейшие образцы шахрашуба. Авторами их были Агяхи и Харфи Исфогани.

Советские ученые А.Мирзоев и А.Болдырев, затрагивающие проблему Шахрашуба, истоки появления жанра относят к более раннему периоду — XV в. По мнению А.Мирзоева, создателем этого рода стихов был Сайфи Бухараи, но в его поэзия шахрашубы еще не выходят из рамок обычной лирической газели, и как жанр они окончательно оформляются в творчестве Саидо Насаифи. А.Болдырев также был согласен с этой мыслью и считал Саидо непосредственным продолжателем Сайфи в "ремесленнической эпиграмме".

При этом исследователи опирались на сообщение Алишера Навои, который в "Маджалис ун-насаифе" называет Сайфи первым создателем дивана о ремесленниках.

Но по существу еще за четыре века до этого создавались прекрасные образцы шахрашубов. Навои, видимо, имел в виду то, что Сайфи был первым, слагавшим шахрашубы в форме газели.

Первенство в создании этого жанра принадлежат Мас'уду Са'д Салману. До нас дошли два его шахрашуба, один из них в форме маснави, а другой состоит из 92 кит'а. В кит'а Мас'уда своеобразным языком описываются ткач, кузнец, хлебопек, врач и другие представители различных профессий.

Не менее интересен цикл ремесленнических рубаи азербайджанской поэтессы Махсаты Гянджеви. В ее строках удивительной простотой описываются гянджинские ремесленники в своей повседневной одежде за привычной работой.

Шахрашубы другого азербайджанского поэта — Хагана Шарвана, посвященные конкретным людям и реальной жизни, являлись отзвуком новых гуманистических тенденций в его поэзии. Единственная поэма Хагана "Тохфат уль-Ирагеян" (Подарок двух Ираков), появившаяся после хаджа в 551 гг.х. (1156/57), является одним из самых прекрасных образцов исследуемого жанра.

Второе паломничество Хагана в 566 — 575 гг.х. (1170—1180) стало причиной появления другого его шахрашуба — касиды об Исфогане и исфоганцах. Рассказ о появлении этого шахрашуба находим у Рзакула хана Хадаята в "Маджма уль-Фусаха".

Это были первые полные образцы жанра.

ство у американцев армянского происхождения. В Нью-Йорке и Бостоне стали выходить армянские газеты, которые широко освещали происходившие в Турции события, бурно реагировали на организованные султанским правительством кровавые погромы армянского населения. Начали основываться первые армянские общества, созываться собрания и митинги в защиту прав армянского народа. Все это, естественно, не могло не обратить на себя внимание правящих кругов США.

В очередном послании конгрессу в декабре 1893 г. президент США Кливленд коснулся вопроса об американо-турецких отношениях по поводу учиненного фанатичной мусульманской чернью грабежа и поджога здания американского колледжа в Марзване. Он обвинил турецкие власти в соучастии, потребовал наказать преступников и возместить нанесенный ими ущерб. Одновременно Кливленд обвинил армян-эмигрантов в том, что они используют американское гражданство для беспрепятственного въезда в Османскую империю и организации борьбы против султанской власти.

Согласно империалистической доктрине государственного секретаря Р.Олна, правительство США могло вмешаться в дела Европы лишь в том случае, если, во-первых, европейские державы станут открыто пренебрегать взаимными обязательствами и, во-вторых, если христианское население любой части мира будет лишено должного законного покровительства. В своем послании конгрессу в декабре 1895 г. Кливленд обрушился на правительство Великобритании с грозными обвинениями в связи с англо-венесуэльским конфликтом и армянским вопросом. Он называл Великобританию главной виновницей в трагедии армянского народа, ответственной за кровавые оргии Абдул-Гамида.

Резня армянского населения Османской империи в 1894-1896 годах вызвала волну протеста в США. Многочисленные статьи, материалы и письма передовых общественно-политических деятелей США, опубликованные на страницах американских журналов, свидетельствовали о сильном возмущении американской общественности антиармянской политикой султанского правительства. Несмотря на проводимую правительством экспансионистскую внешнюю политику, американские демократические круги выступали в поддержку прав армянского населения. С целью оказания материальной и финансовой помощи в США были основаны армяно-американские филантропические организации и комитеты.

Американское миссионерство в Османской империи проводило работу по обращению армян в протестантскую веру, воспитанию в духе преклонения перед США. Цели активной деятельности американских миссионеров не ограничивались "поддержкой" и "покровительством" христиан Османской империи. Миссионерство являлось проводником политики правительства США. Оно подготавливало почву для утверждения в будущем сильного американского влияния в Османской империи.

Несмотря на активные проармянские выступления передовой американской общественности, правящие круги США отнеслись с равнодушием к трагедии западных армян в 90-х гг. XIX в. Послания и обращения правительства США по поводу армянских погромов носили формальный характер. Американские правящие круги использовали армянский вопрос для обеспечения своих растущих империалистических интересов.

И.Г.КУЛИЕВА

РОМАН ГАССАНА КАНАФАНИ "ЛЮДИ ПОД СОЛНЦЕМ"

Почти 33 года продолжается трагедия арабского народа Палестины, лишённого права на родину, гонимого и преследуемого сионистскими правителями Израиля.

Власть Израиля с самого момента создания в 1948 г. государства ведёт кампанию по изгнанию палестинцев из родных мест. Целые поселения стираются с лица земли. Арабов размещают в специальных лагерях для беженцев. Для тех арабов, которые остались в Израиле, жизнь превратилась в цепь постоянных унижений и преследований. Но палестинцы не покорились, не прекратили борьбу за свободу, за возвращение утраченной родины.

В рядах активных борцов, сплотившихся вокруг Народного фронта за освобождение Палестины, — видный палестинский прозаик Гассан Канафани.

Гассан Канафани погиб в 1972 г. от рук израильских террористов (ему было всего 36 лет). Основной темой его творчества является судьба народа, лишённого всех прав, борьба этого народа за возвращение родины.

Значительным произведением Гассана Канафани, посвященным палестинской проблеме, является его роман "Люди под солнцем".

Роман написан в 1962 г., он повествует о судьбе трех палестинцев, пытающихся вырваться из полной унижений лагерной жизни. Они желают нелегально перейти Ирако-кувейтскую границу, но все трое гибнут. Автор хотел показать, что индивидуальный побег из лагеря ведет к катастрофе, а следовательно, он призывает к совместным действиям.

В 1972 г. роман был экранизирован Тауфиком Салехом. Конец романа в фильме изменен: изобразить в 1972 г. палестинца пассивной жертвой было уже невозможно.

Роман переведен на немецкий, венгерский и английский языки.

А.Л.МАНУЧАРЯН

ОКТАБРЬСКАЯ ВОЙНА 1973 Г. НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ И ЗАПАДНАЯ ЕВРОПА

Экспансионистская политика Израиля, продолжающего оккупацию арабских территорий при безоговорочной поддержке США, привела к возникновению четвертой арабо-израильской войны в октябре 1973 г.

Правительства ФРГ, Англия, Франция, Италия выступили с предложением немедленно прекратить военные действия и начать переговоры, которые могли бы привести к урегулированию конфликта в соответствии с резолюцией № 242, а затем и резолюцией № 338 Совета Безопасности ООН. Такая позиция западноевропейских стран была вызвана чрезвычайной заинтересованностью в хороших, имеющих огромное политическое и экономическое значение, отношениях с арабским миром. Страны ЕЭС привлекал арабский рынок и в первую очередь возможность добиться устойчивого, бесперебойного снабжения нефтью на основе непосредственной договоренности с нефтедобывающими странами, особенно после ограничения добычи нефти странами ОПЕК и объявления об увеличении цен на нее. Боязнь лишиться поставок арабской нефти, обеспечивающей около 80% потребностей Западной Европы, приближающийся энергетический кризис явились одним из важных факторов того, что страны Западной Европы не только не поддерживали Израиль, но и потребовали вывести его войска из оккупированных в 1967 г. арабских территорий.

Однако было бы неправильно упустить из виду то, что за годы, прошедшие после июньской войны 1967 г., произошло значительное изменение общественного мнения на Западе в пользу арабских стран. В 70-х гг. уже трудно было кого-нибудь убедить в том, что Израиль "несчастливая страна, которую вот-вот задуют арабы". И только правительство Голландии, не приняв во внимание позицию общественности страны, выступило с поддержкой агрессивного курса Израиля.

В выступлениях и заявлениях ряда правительств Западной Европы решение США привести войска, дислоцированные в различных районах мира, в том числе и в Европе, в состояние повышенной боевой готовности, было оценено как неуважение к западноевропейской позиции в ближневосточном конфликте и подвергнуто резкой критике. Европейские государства, в частности Англия, Италия, Испания, Греция, выступили против использования их территорий, а также воздушного пространства для поставок американского оружия в Израиль. Лишь Португалия разрешила использовать базы на Азорских островах для посадки и дозаправки американских самолетов с военным снаряжением для Израиля. На просьбу Бонна не поставлять оружие через территорию ФРГ Соединенные Штаты прореагировали в необычайно резком тоне. МИД ФРГ заявило, что "федеральное правительство твердо намерено не дать втянуть себя в ближневосточный конфликт". Погрузка военных материалов на израильские суда в Бремерхафене (ФРГ) была приостановлена.

Таким образом, страны Западной Европы в основном отказались присоединиться к произраильской политике США и заявили о своем нейтралитете в возникшем кризисе. Правительства большинства государств Западной Европы не прельщала возможность быть использованной в качестве инструмента внешней политики Соединенных Штатов, рассчитывающих, по крайней мере, на их "моральную поддержку и политическую солидарность". Страны Западной Европы не хотели делить с США ответственность за произраильскую политику, выгодную только американским правящим кругам и противоречащую национальным интересам западноевропейских стран.

Опираясь на свою экономическую мощь, западноевропейские союзники США сами хотели играть более активную политическую роль на Ближнем Востоке, свидетелем чего явилось принятое

6 ноября 1973 г. Заявление "девятки" ЕЭС по Ближнему Востоку, в котором в частности говорится о законных правах палестинцев, о необходимости выполнения резолюции Совета Безопасности ООН от 22 ноября 1967 года.

Однако эта позиция не дает основание говорить об антиизраильской позиции стран Западной Европы, а является подтверждением усиливающихся межимпериалистических противоречий между странами Западной Европы и США, вызвавших обострение между союзниками по НАТО.

Г.В.НУБИКОВА

ОТНОШЕНИЕ Г.А.НАСЕРА К ПОЛИТИЧЕСКИМ ПАРТИЯМ

Насер прошел сложный путь от полковника, ставшего президентом Египта, до признанного лидера всего арабского мира. Эволюция взглядов этого деятеля выявилась и в его отношении к политическим партиям, в основе которой лежало постепенное признание Насером классов и классовой борьбы. Этот процесс можно проследить на примере создания трех организаций - Организации Освобождения, Национального Союза и АСС.

Приход к власти военных некоторое время никак не отражался на положении существующих в Египте многочисленных партий и политических организаций. Насер первоначально не имел никакого плана для замены парламентской системы. Это и сказалось в нерешительных действиях в отношении политических партий. Не имея четкой программы, офицеры предложили партии Вафд взять на себя управление государством, но разногласия между ними были настолько серьезными, что Свободные офицеры в январе 1953 г. пошли на роспуск политических партий и замену их весьма аморфной Организацией Освобождения, создание которой ясно продемонстрировало решительное нежелание Насера делиться властью с существующими гражданскими политическими группами. В своих выступлениях переходного периода Насер постоянно подчеркивал "внеклассовость" Организации, не видя того, что его детище позволяло всем эксплуататорским классам сохранить свои позиции в стране. Более того, сама эти классы отлично понимали, что это, возможно, последний шанс на восстановление их политической власти. Создавшееся положение и последующие события вы-

нудили Насера в некоторой степени пересмотреть свой взгляд на классы и классовую борьбу, распустить Организацию Освобождения (1956 г.) и в 1957 г. создать новую организацию — Национальный Союз. Этот новый подход выразился в том, что членами Национального Союза не могли быть представители реакционных классов. Насер не скрывал свое намерение обеспечить доминирующее положение рабочих и крестьян во всех политических организациях страны. Тем самым он фактически признал ошибочность своей теории "классовой гармонии". Придя к такому выводу, в ноябре 1961 года Насер распустил Национальный Союз, а в октябре 1962 г. был основан Арабский Социалистический Союз (АСС). В нем классовая дифференциация была более четкой.

И если во всех выступлениях, датируемых 1953 — 1962 гг., Насер, говоря об Организации Освобождения и Национальном Союзе, упорно подчеркивал, что это ни в коем случае не политические партии, мотивируя тем, что партии не заинтересованы в сохранении национального единства, то уже при определении статуса АСС было подчеркнуто, что это "политическая организация, концентрирующая все требования народа, объединяющая эти силы в рамках национального единства".

Курс, взятый правительством Насера на углубление революционного процесса при опоре на трудящиеся слои города и деревни, встретил ожесточенное сопротивление реакционных классов. Стало необходимым создание такой политической организации, которая могла бы быть гарантом прогрессивного общественного развития. Тогда и возникла идея Насера о создании внутри АСС социалистической партии. "Мы хотим создать социалистическую партию внутри АСС. Без этого политического аппарата, который я называю социалистической партией, мы не можем руководить массами или противостоять враждебным силам". И хотя эта идея и не была полностью осуществлена, она, тем не менее, свидетельствует о весьма серьезных изменениях в подходе Насера к вопросу о политических партиях.

ТЕКСТОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА
 "КНИГИ ПОЭЗИИ И ПОЭТОВ" ИБН КУТАЙБЫ (828 - 889)

"Книга поэзии и поэтов" знаменитого арабского средневекового ученого Ибн Кутайбы по праву считается одним из самых замечательных памятников средневековой арабской литературы. Это произведение представляет собой литературно-биографический справочник, содержащий сведения о 204 поэтах, начиная с доисламского периода и кончая аббасидским. Его автор известен в истории арабской культуры как авторитетный хадисовед, специалист по адабу, знаток хабаров.

1. А.Е.Крымский в "Хамасе Абу Теммама Тайского" поставил вопрос о незаконченности, незавершенности "Книги поэзии и поэтов". Предпосылкой для этого послужило отсутствие в своде Ибн Кутайбы справки об Абу Таммаме.

2. Ж.Леконт, не занимаясь "Книгой поэзии и поэтов" специально, датировал ее динаварским периодом жизни ученого (книга не могла быть написана раньше 860 г., так как именно в этом году умер Ди^бил ал-Хузая, последний по времени из упоминаемых в своде поэтов).

3. Некоторые особенности текста памятника заставили нас еще раз обратиться к вопросу о завершенности "Книги поэзии и поэтов". Речь идет о механически сцепленных параллельных вариантах справок об отдельном поэте и двух повторяющихся справках о поэте ал-Аббасе ибн Мардасе.

4. Проведенный нами статистический анализ текста "Книги поэзии и поэтов" дал следующие результаты: существовали 3 параллельно бытующих версии памятника. Третья версия памятника (лейденская рукопись) — это механический свод двух первых версий. Первый вариант памятника (венская и парижская рукописи) был намного меньше по объему второго варианта (берлинская и каирская рукописи) и содержал менее развернутые версии справок. В первой версии памятника справки содержат в основном хабары и авторские замечания и сообщения. Здесь биографических фактов, рассказов из жизни поэта сообщается больше, чем в справках второй версии. В справках же второй версии больше филологических материалов, оценочных замечаний и хабаров, стихов и комментариев к ним. Второй вариант полнее по материалам и

устойчивее в терминологии. Возможно, что первый вариант памятника — это авторское произведение Ибн Кутайбы, написанное им самим, а второй вариант — конспект лекций учителя, составленный одним из многочисленных учеников этого ученого.

5. Ни датировка Ж.Леконта, ни постулированный в нашей работе вывод о существовании двух параллельных вариантов "Книги поэзии и поэтов" не снимают поставленный А.Е.Крымским вопрос о "законченности" произведения. Для ответа на этот вопрос необходимо поставить проблему культурной обусловленности содержания исследуемого памятника.

6. Ибн Кутайба, составляя "Книгу поэзии и поэтов", желал представить в своем труде поэзию, которая, по его мнению (мнению "постороннего" в филологии), входит в комплекс "неисказенной, единственно верной арабо-мусульманской культуры". Поэтому он отбирает лишь непререкаемые образцы, включение которых сюда не могло вызвать никаких серьезных противоречий.

7. Абу Таммам (ум. в 846 г.) был одним из самых крупных представителей стиля "бади^С", вокруг которого и во время Ибн Кутайбы, и после него кипели споры. Естественно, такая спорная поэзия не могла быть включена Ибн Кутайбой в его произведение.

8. Неприятие "бади^С" в научном и культурном плане как внутренней угрозы для арабского поэтического канона и филологической традиции явилось для Ибн Кутайбы той идейной базой, которая сделала возможным снятие былого противопоставления древнеджахилийских поэтов поэтам-мувалладам.

В результате проведенного исследования мы пришли к следующим выводам: а) "Книга поэзии и поэтов" — законченное произведение; б) отсутствие справки об Абу Таммаме и других представителях "бади^С" объективно обосновывается неприятием Ибн Кутайбой "бади^С". в) новое противопоставление — "бади^С" и "аш-ши^{Ср}" — снимает прежнее — древних и новых поэтов как потерявшее актуальность; г) те особенности текста "Книги поэзии и поэтов", которые могли бы быть дополнительным доводом в пользу концепции акад. Крымского (перебивки текста, повторяющиеся справки об Аббасе ибн ал-Мардасе), объясняются двумя параллельными вариантами текста "Книги поэзии и поэтов", механически сведенными воедино.

К ХАРАКТЕРИСТИКЕ ГРАММАТИЧЕСКОГО ТРАКТАТА
АЗ-ЗАМАХШАРИ "КИТАБ АЛЬ-МУФАССАЛ"

Выдающийся ученый средневековья Абу ль-Касим Махмуд ибн Омар аз-Замахшари был "в свою эпоху среди ученых-неарабов наиболее знающим человеком в области филологии...". Главный труд аз-Замахшари по арабской грамматике "Китаб аль-Муфассал" написан им в 513 - 515 гг.х. (1119 - 1121 г. н. э.).

По системе описания и разработке грамматических норм трактат аз-Замахшари в основном опирается на краеугольный камень арабской грамматики "Аль-Китаб" Сябауайхи, - это и является причиной того, что все основные вопросы, связанные с описанием изучаемого трактата, будут раскрыты на основании грамматического учения Сябауайхи.

Трактат состоит из вступления и четырех частей.

В 35 главах первой части рассматривается имя. Изучаются вопросы об изменениях в окончании слов, впада, конструкции с именами, стоящими в внятельном и родительном падежах, виды местоимений, наречия, масдар, имена действительности и поддейственного, имена превосходства, имена места и времени, трехбуквенные, четырехбуквенные и пятибуквенные слова и др.

Во второй части, состоящей из 16 глав, рассматриваются вопросы, связанные с категорией глагола: времена глагола, флексия, наклонения глагола, переходные и непереходные глаголы, виды залогов, виды глаголов (бытия и становления, недостаточные и др.), 3-согласные глаголы и их виды, породы глаголов, 4-согласные глаголы.

Третья часть книги, состоящая из 20 глав, рассматривает категорию частиц, таких как *ان و لخواها*, соединительные союзы, частицы отрицания, возбуждения внимания, обращения, утвердительного ответа, обращения ко второму лицу, связывающие частицы, частицы объяснения, побуждения, приближения, вопросительные частицы и др.

Четвертая часть книги, состоящая из 8 глав, включает в себя изучение фонетических вопросов, таких как система йотирования, пауза, ассимиляция согласных и др.

Схема описания, предложенная аз-Замахшари, значительно отличается от схемы построения грамматического трактата Сябау-

айхи "Аль-Китāb". Последовательность изложения у Сабāуайхи следующая - *تجويد - صرف - نحو* ("учение о восхождении", "учение об изменениях", "учение о произношении харфов (звуков)"). В такой же последовательности была выдержана система изложения грамматик аль-Фарахида и Абу Али аль-Фариси. Аз-Замахшари же предложил схему, состоящую из следующих частей: наука об именах, наука о глаголах и наука о частях. В каждой из этих частей сначала дается теория употребления слов, затем теория словопроизводства. К этим трем частям добавлена четвертая, где содержатся сведения из фонетики.

В отличие от Сабāуайхи, который уделяет большое внимание синтаксическим вопросам, аз-Замахшари занимается ими соотносительно во всех разделах, но не выделяет их в отдельную область. Особенностью Замахшари является тот факт, что наряду с существующей традицией в постановке вопросов и применения терминов, он, при изучении той или иной языковой особенности, глубоко проникает в сущность вопроса и старается осветить его со всех сторон, что приводит к конкретизации данного вопроса и его точной грамматической характеристике.

Трактат аз-Замахшари, несмотря на некоторое отличие и в построении, и в изложении языковых фактов, не является чем-то обособленным от фундаментального труда Сабāуайхи, а как и другие работы по грамматике арабского языка этого периода, является качественным его дополнением, попыткой еще глубже проникнуть в грамматический строй языка с целью большей систематизации языковых явлений.

Р.А.САФРАСТЯН

КОНСТИТУЦИОННОЕ ДВИЖЕНИЕ В ОСМАНСКОЙ ИМПЕРИИ И АРМЯНѢ (60 - 70-е гг. XIX в.)

Важной вехой в истории Османской империи явилось конституционное движение 60 - 70-х гг. XIX в. Впервые в феодально-абсолютистской империи возникло движение, направленное на ограничение султанского абсолютизма и имевшее своей целью ее трансформацию в конституционную монархию. Оно характеризуется в советской востоковедной литературе как "буржуазно-либеральное реформаторское течение в общественной жизни Турции".

В борьбе за подготовку и провозглашение конституции наряду с турками и представителями других народов многонационального османского государства участвовали также армяне.

На начальных этапах конституционной борьбы участие армян было незначительным. Армянская буржуазно-либеральная пресса второй половины 60-х гг. в целом скептически относилась к деятельности "новых османов", составивших впоследствии костяк конституционалистов. Высказывалось мнение, что они не пользуются влиянием для осуществления своих планов. Вместе с тем, с удовлетворением воспринимались отдельные лестные отзывы печатных органов "новых османов" о верности армянского народа "османской родине" и обещания разрешить христианам иметь своих представителей в будущем парламенте. Лидеры "новых османов" пытались обосновать необходимость созыва парламента также наличием совещательных органов при патриархатах христианских общин империи.

Положение изменилось в первой половине 70-х гг., когда конституционное движение, возглавляемое Мидхат-пашой, превратилось в один из решающих факторов общественно-политической жизни империи. Видные деятели буржуазно-либерального направления, установив тесные контакты с лидерами турецких конституционалистов, активно включились в борьбу за созыв первого османского парламента. В разработке проекта конституции участвовали Гр.Отян, д-р Сервичен (С.Виченян) и др. Отян в европейских столицах вел переговоры с целью заручиться поддержкой Запада в проведении конституционных преобразований. В финансировании конституционалистов наряду с греческими финансистами принимали участие и армянские саррафы.

Весть о провозглашении конституции с удовлетворением была воспринята большинством армянских деятелей. Они надеялись, что эта мера уменьшит произвол и беззакония, творимые турецкими властями, и будет способствовать улучшению положения народа в провинциях Западной Армении. Избранные в парламент армяне вместе с другими депутатами-христианами составили его наиболее активную фракцию. Их деятельность была направлена «первую очередь на защиту интересов армянской буржуазии и находила поддержку у прослойки столичной интеллигенции. В результате созыва парламента реального улучшения положения армянского народа не произошло.

После поражения конституционного движения многие его участники эмигрировали или отошли от политической деятельности. Некоторые из них осудили "конституционные иллюзии".

Идейной основой сотрудничества армянских либералов с турецкими конституционалистами являлась доктрина османизма. Однако, выступая за сохранение целостности Османской империи и признавая ее своей родиной, они требовали полного равенства всех "османов" и противились ассимиляторским действиям турецких властей. Конечной целью их участия в конституционном движении было достижение автономии в рамках реформированной Османской империи. Такая трактовка османизма противоречила его пониманию "новыми османами", считавшими необходимым сохранение господствующего положения турок и ислама в империи, что и делало невозможным установление истинного союза между армянской и турецкой буржуазией.

СО Д Е Р Ж А Н И Е

1. Աբասյան Ա.Տ., ,Մամ և Ջին, , վիպերգի պատմական պոետիկայի մի
ֆառի խնդիրների մասին 3
2. Մկեսիսյան Ժ.Մ., Օսմանյան կայսրության ներխուժումները կեն-
տրոնական և արևելյան եվրոպական երկրներ 17-րդ
դարի երրորդ քառորդին /ըստ էրեմիա Բյոմսե-
յանի պատմական երկերի/ 4
3. Բոգոյան Ա.Ա., Բյուզանդիայի արևելյան ֆառաքականությանը և
Կիլիկիան ժր դարի 30-40-ական թվականներին ... 5
4. Բոջոլյան Մ.Տ., 19-րդ դարի 30-ական թվականներին Օսմանյան
կայսրության կառավարող շրջաններում ժայր առած
պայթաղը հանուն բարենորոգումների 7
5. Գեղամյան Ս.Վ., Թուրքիայի ազգային բուրժուազիայի մասնակցու-
թյունը երկրի 1947 թ. տնտեսական զարգացման
պլանի մշակմանն ու իրագործմանը 8
6. Դարվեշյան Մ.Խ., Կենաց ժառը Հայաստանի քրդերի հարսանեկան
սովորույթներում 9
7. Կարապետյան Հ.Վ., ,Ճառագ, - ,Ճառագ, տերմինը և ,Ճառագ,-
,Ճառեթ, տեղանունը ըստ սկզբնաղբյուրների . . 10
8. Հակոբյան Ա.Հ., Հայ ֆառկեղոնական պատմական ավանդույթի արևա-
նականները Մովսես Կաղանկատվացու ,Սիվանից
պատմության, մեջ 12
9. Ղևելյան Վ.Գ., ,Արշալոյս Արարտեան, , Թերթը Օսմանյան կայ-
սրության արևտրի ու տնտեսության զարգացման
մասին /19-րդ դարի 40-ական թվականներ/ . . . 14
10. Զալմայան Ը.Տ., Միրիա-իրաքյան առևտրա-տնտեսական հարաբե-
րությանները 1961-1967 թթ. 15
11. Սարաջյան Պ.Հ., Միրիայի առաջադիմական ճակատի
ստեղծումը 17
12. Ստեփանյան Ա.Վ., Խոսրով Միրզայի այցը Պետերբուրգ /Նոր
Նյուրթեր և ճշտումներ/ 19
13. Փոլադյան Ա.Պ., Հրդերի արաքական ժառման միջնադարյան վարկա-
ծը 20

14. АБАШИДЗЕ Т.И.,	Этапы развития персидской дипломатии.....	22
15. АБГАРЯН Е.А.,	Победа египетских правых сил в борьбе за власть в 1971 г.....	22
16. АРАКЕЛЯН А.Б.,	Термин "дом тарну" по данным хетских источников.....	24
17. ГАБАШВИЛИ М.В.,	Из социальной истории Грузии (XII в.).....	25
18. ГОЛОВЛЕВА Л.М.,	Долина Верхнего Евфрата накануне падения Хеттского государства (конец XIII в. до н. э.).....	25
19. ГРИГОРЯН Г.М.,	Две миссии Генри Кассинджера в Сирии.....	26
20. ГУСЕЙНОВ Р.Б.,	Первые шахрашубы в персоязычной поэзии.....	28
21. КИРАКОСЯН А.Дж.,	Ближневосточный кризис 1895 - 1897 гг. и США.....	30
22. КУЛИЕВА И.Г.,	Роман Гассана Канафани "Люди под солнцем".....	32
23. МАНУЧАРЯН А.Л.,	Октябрьская война 1973 г. на Ближнем Востоке и Западная Европа.....	33
24. НОВИКОВА Г.В.,	Отношение Г.А.Насера к политическим партиям.....	35
25. ОГАНЕСЯН Д.А.,	Текстологическая характеристика "Книги поэзии и поэтов" Ион Кутайон (828 - 829).....	37
26. ПЕТРОСЯН С.С.,	К характеристике грамматического трактата аз-Замахшари "Китаб ал-Муфассал".....	39
27. САФРАСТЯН Р.А.,	Конституционное движение в Османской империи и армяне (60 - 70-е гг. XIX в.).....	40

ВФ 05687

Заказ 416

Тираж 100

Сдано в производство 8.05.1981 г., подписано к печати 7.05.1981 г.,
печ. 2,75 л., бумага 60×84¹/₁₆.

Эчмиадзинская тип. АН АрмССР

[204]

A $\frac{11}{66610}$

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220066610